

ГАЛИНА ДОБРОЛЬОЖА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
ІЗ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ
«СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА»**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

ГАЛИНА ДОБРОЛЬОЖА

**Методичні рекомендації
до практичних занять
із освітньої компоненти
«Соціо- та етнолінгвістика»**

**Для здобувачів вищої освіти
спеціальності
035 Філологія. Українська мова та література**

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2021**

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету
імені Івана Франка
(протокол № _____ від _____ 2021 року)

Рецензенти:

Коваленко Н. Д., кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Плечко А. А., кандидатка філологічних наук, старша викладачка кафедри іноземних мов Поліського національного університету;

Приймак А. М., кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри слов'янських та германських мов Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Доброльожа Г. М. Методичні рекомендації до практичних занять із освітньої компоненти «Соціо- та етнолінгвістика». Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 37 с.

У «Методичних рекомендаціях до практичних занять з освітньої компоненти «Соціо- та етнолінгвістика» запропоновано перелік тем і теоретичних питань до них, представлено практичні завдання, питання для самоконтролю, теми проєктів (рефератів), індивідуальні завдання, зразки тестових завдань, зразки модульних контрольних робіт, список основної і додаткової наукової та навчальної літератури.

З огляду на прикладну спрямованість курсу до кожної теми подано практичні завдання різного типу, виконання яких сприятиме виробленню умінь і навичок працювати з первинним дослідним матеріалом, аналізувати і синтезувати уже напрацьовану інформацію, що знадобиться для фахової підготовки майбутніх філологів.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Предметом вивчення освітньої компоненти «Соціо- та етнолінгвістика» є мова у різних функціональних аспектах: територіальних, соціальних, професійних, національних; етнолінгвістичний аспект дослідження взаємозв'язку мови та культури, явищ традиційної народної духовної культури.

Мета курсу – з'ясування теоретичних питань із соціо- та етнолінгвістики; набуття умінь та навичок етнолінгвістичного аналізу різних явищ традиційної народної духовної культури; ознайомлення з основними завданнями, принципами та методами дослідження у сфері соціолінгвістики, прикладного мовознавства, оволодіння термінологією та сучасними методами опитування реципієнтів.

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти «Соціо- та етнолінгвістика» є:

- отримання студентами глибоких теоретичних знань з курсу «Соціо- та етнолінгвістика»;
- розширення загальної лінгвістичної підготовки студентів, ознайомлення з основними напрямками, ідеями і проблемами сучасного мовознавства, особливостями застосування соціолінгвістичних знань на практиці;
- вироблення практичних навичок соціолінгвістичного діагностування аудиторії;
- розгляд питання про етнолінгвістику як науковий напрям, його предмет, завдання й методiku досліджень;
- ознайомлення студентів з історією виникнення й розвитку етнолінгвістики та зорієнтування в сучасних етнолінгвістичних школах і їх дослідженнях;
- вироблення елементарних навичок етнолінгвістичного аналізу культурних явищ;
- підготовка молодих дослідників до початкового етапу наукової роботи етнолінгвістичного напрямку.

«Соціо- та етнолінгвістика» – це сучасна, актуальна наукова і навчальна дисципліна, вона тісно пов'язана з іншими ОК навчального циклу: «Сучасна українська літературна мова» (лексикологія, фразеологія), «Фольклор», «Історія України», «Діалектологія».

Логіка і структура курсу «Соціо- та етнолінгвістика», а також підходи і методи вивчення матеріалу покликані сприяти підготовці майбутніх філологів до подальшого сприйняття лінгвістичного матеріалу та формування у майбутньому фахової компетенції.

Освітня компонента «Соціо- та етнолінгвістика» викладається на II курсі, у IV семестрі.

На вивчення освітньої компоненти відводиться 120 годин, 4.0 кредити ECTS.

Форма проведення занять: лекції, практичні заняття.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ:

1. Підготувати відповіді на теоретичні питання, користуючись курсом лекцій чи літературою з основного списку, поданого до курсу лекцій; щоб краще зрозуміти матеріал, варто скористатися додатковим списком літератури, який подано до кожної теми.
2. Виконати запропоновані практичні завдання. Виконуючи завдання, користуйтеся довідковою літературою, інтернет-ресурсами.
3. Дати відповіді на питання для самоконтролю.
4. Визначити проблемні питання, з якими потрібно звернутися до викладача.
5. Готуючи повідомлення, дотримуйтеся таких рекомендацій:
 - оберіть тему;
 - опрацюйте матеріал стосовно обраної теми;
 - переконайтеся, що матеріал достовірний, відповідає темі;
 - відберіть найважливішу інформацію;
 - цікаво її оформіть і подайте;
 - запропонуйте своє бачення теми, власні висновки;
 - обов'язково вкажіть літературні та інтернет-джерела.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ

№	Теми	Ус бо го	Ле кц ії	Пр ак ти	Са мо ст
	Модуль I. Соціолінгвістика як наука та навчальна дисципліна				
1	Вступ. Соціолінгвістика як міждисциплінарна наука, яка вивчає обумовленість мовних явищ і мовних одиниць соціальними факторами. Течії і напрями соціолінгвістичних досліджень.	8	2	2	4
2	Соціолінгвістичні школи. Європейська соціо-лінгвістична школа. Витоки соціолінгвістики. Празька школа функціональної лінгвістики. Французька соціологічна школа к.ХІХ – п.ХХ століття. Американська соціолінгвістична школа. Зародження соціолінгвістики у СРСР (20-40-і р. ХХ ст.). Соціолінгвістична школа в Україні. Теми і напрями досліджень.	6		2	4
3	Понятійний апарат соціолінгвістики. Мовна спільнота. Поняття про мовну спільність. Поєднання лінгвістичних та соціальних ознак при визначенні поняття мовна спільність. Рідна мова і суміжні поняття. Визначення поняття рідна мова. Основна і додаткові мови. Мови засвоєні й вивчені. Невизначеність поняття рідна мова, сполітизованість поняття в радянській соціолінгвістиці. Поняття функціонально першої та функціонально другої мови. Важливість правильного визначення поняття рідна мова. Краса, дієвість і сила рідної мови. Мова первинна і мова вторинна. Мовний код. Субкод (підсистема) мови. Перемикання і змішування кодів. Перемикання кодів залежно від сфери і умов спілкування. Умови комунікації, що змушують мовця перемикати код.	8	2	2	4
4	Мовний стандарт як ключове поняття соціолінгвістики. Мовна норма. Мовний стандарт. Сфери використання мови. Не/мовленнєва комунікація. Мовне спілкування, мовна поведінка, мовленнєвий акт. Комунікативні компетенції мови.	6		2	4
5	Форми існування мови. Літературна мова. Відмінність літературної мови від мови художніх творів. Два підходи до визначення поняття літературна мова – лінгвістичний та соціолінгвістичний. Ознаки носіїв літературного варіанта національної мови на відміну від осіб, що користуються іншими її підсистемами.	8	2	2	4

	<p>Властивості літературної мови, що відрізняють її від інших підсистем національної мови. Історія виникнення літературної мови.</p> <p>Поняття койне. Історія та причини виникнення койне. Міські койне. Койне ареалу. Письмові форми койне.</p> <p>Визначення поняття просторіччя. Характеристика носіїв просторіччя. Форма, сфери і місця реалізації просторіччя. Основні риси просторіччя. Характерні мовні ознаки просторіччя на всіх рівнях. Відсутність у просторіччі норми.</p> <p>Суржик в системі розмовних форм побутування української мови. Суржик як мовне та соціальне явище. Причини утворення суржику. Шляхи зменшення ареалу функціонування суржику.</p>				
6	<p>Соціальна диференціація мови.</p> <p>Проблема соціальної диференціації мови в світовій лінгвістиці. Поняття про тери-торіальний та соціальний діалекти. Різновиди соціолектів.</p> <p>Розрізнення типів соціальних контактів. Соціолекти у сфері масової культури. Соціолекти у професійній діяльності. Соціолекти у сфері приватного спілкування. Функції соціолектів. Мета соціолектів.</p> <p>Поняття професійного соціолекту. Різновиди професійного соціолекту. Вплив професійного соціолекту на професійну діяльність, стосунки у колективі, а також на розвиток мовного стандарту.</p> <p>Поняття вікового соціолекту. Різновиди вікового соціолекту. Вплив вікового соціолекту на розумову діяльність людини, рівень її інтелектуального розвитку, стосунки у колективі (родині), а також на розвиток мовного стандарту.</p> <p>Поняття корпоративного соціолекту. Різновиди корпоративного соціолекту. Вплив групового соціолекту на професійну діяльність, стосунки у колективі, а також на розвиток мовного стандарту. Причини виникнення групового соціолекту і особливості функціонування, носії, основні ознаки, лексико-фразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами мови.</p>	8	2	2	4
7	<p>Мовна ситуація.</p> <p>Поняття мовної ситуації. Диференціація ознак мовних ситуацій. Типи мовних ситуацій. Сфера впливу мовної</p>	8	2	4	2

	<p>ситуації на діяльність людини. Методологія опису мовної ситуації.</p> <p>Фактори формування мовних ситуацій. Мовна ситуація на різних етапах розвитку без/державності України. Чинники, що мають вплив на мовну ситуацію в Україні.</p> <p>Типи мовних ситуацій. Різновиди мовних ситуацій. Побудова мовленнєвої комунікації у не/типовому мовному середовищі. Різновиди мовних помилок.</p> <p>Причини двомовності. Типи білінгвізму: рецептивний, репродуктивний, продуктивний; чистий і змішаний; безпосередній і опосередкований; природний і штучний; індивідуальний і масовий. Диглосія. Внутрішньомовна диглосія. Сучасна мовна ситуація в Україні. Негативний вплив білінгвізму на розвиток рідної мови.</p>				
8	<p>Мовна політика.</p> <p>Поняття «мовні контакти» і «взаємодія мов». Типи мовних контактів. Інтерференція як наслідок взаємодії мов. Суржик як результат змішування мов. Допоміжні мови міжетнічного спілкування: лінгва франка, койне, піджин, креольські мови. Міжнародні і світові мови. Штучні мови.</p> <p>Суб'єкти і компоненти національно-мовної політики. Етапи мовної політики. Типи мовної політики. Закони про мову. Правовий статус мов. Мовне планування (позачергові заходи державної мовної політики). Мовне будівництво. Мовна політика радянського уряду щодо національних мов республік (зокрема, української). Мовна політика України на загальнодержавному й регіональному рівнях. Українське мовне законодавство. Аналіз Конституції України, ЗУ «Про мову» та інших підзаконних актів. Шляхи і засоби впливу на аудиторію.</p> <p>Бачення перспектив розвитку державної мови в Україні в усіх сферах культурної, професійної, спортивної, побутової діяльності людей.</p> <p>Причини української діаспори. Діаспорні хвилі українців. Функціонування української мови в діаспорних осередках.</p>	8	2	4	2
	I модуль	60	12	20	28

	Модуль II. Етнолінгвістика як наука та навчальна дисципліна				
9	Українська етнолінгвістика як наука і навчальна дисципліна. Загальне поняття про етнолінгвістику. Мета і завдання етнолінгвістики. Історія української етнолінгвістики та її сучасний стан (різні аспекти). Сучасні слов'янські етнолінгвістичні школи. Етнолінгвістика в колі інших лінгвістичних дисциплін. Проблеми сучасної української етнолінгвістики.	6	2	2	2
10	Теоретико-лінгвістичні основи етнолінгвістики. Витоки етнолінгвістики з філософії мови й культури В. фон Гумбольдта. О.Потебня – фундатор слов'янської й вітчизняної етнолінгвістики. Гіпотеза «лінгвістичної відносності» Е.Сепіра й Б.Уорфа й становлення етнолінгвістичної науки.	4		2	2
11	Етнолінгвістика як міждисциплінарна наука. Етнолінгвістика та філософія. Етнолінгвістика та культурологія. Етнолінгвістика та етнологія. Етнолінгвістика та міфологія. Етнолінгвістика та психологія. Етнолінгвістика та поетика. Етнолінгвістика та лексикологія. Етнолінгвістика та ономастика. Етнолінгвістика та фразеологія. Етнолінгвістика та фольклористика. Етнолінгвістика та діалектологія. Етнолінгвістика та стилістика.	6		2	4
12	Мовні одиниці в етнолінгвістичному аспекті. Слово в етнолінгвістичному аспекті. Символізація імені в народному світосприйманні. Українські обрядові формули на етнокультурному тлі. Номінація українських традиційних календарних обрядів. Номінація українських традиційних календарних обрядів. Номінація весільної та родинної обрядовості.	8	2	2	4
13	Етнолінгвістичний аспект дослідження культурних явищ. Мова в житті етносу. Слово в контексті етнокультури. Особливості дослідження різнопланових одиниць обрядових текстів. Культурна семантика обрядових назв. Слова-міфологеми в етномовній свідомості українців.	8	2	2	4
14	Етнолінгвістичний аспект української фразеології. Фразеологізми як етнокультурні одиниці. Етимологія фразеологізмів. Фразеологізми як етнокультурні одиниці. Етимологія фразеологізмів. Етнолінгвістична спрямованість фразеології. Поняття про етнофраземи. Пареміологія як відтворення національно-культурної специфіки мови.	6		2	4
15	Мовна й концептуальна картини світу. Концепт як базове поняття етнолінгвістики. Визначення концепту як одиниці ментального лексикону. Концепт і	6		2	4

	поняття. Концепт і етнокультура. Загальнокультурні й етнічні концепти. Поняття картини світу. Мовна картина світу. Стійкість мовної картини світу. Концептуальна модель (картина) світу, форми її вираження. Кореляція концептуальної й мовної картин світу.				
16	Основи етнолінгвістичних досліджень. Поняття про етнолінгвістичний аспект дослідження діалектної лексики на відміну від лінгвістичного. План змісту: загальна характеристика (модель світу в первісних уявленнях). План вираження та його вияв в обрядах. Знакова природа предметно-дійового складу обрядів та інших явищ традиційної народної духовної культури. Структура плану вираження (мова, реалії, дії, виконавці, час, простір тощо). Семантика невербальних одиниць на тлі семантики вербальних.	6	2		4
17	Етнолінгвістичне картографування явищ традиційної народної духовної культури та його інтерпретація в етнолінгвістичних дослідженнях. Поняття про етнолінгвогеографію. Слов'янські етнолінгвістичні атласи. Методика етнолінгвістичного картографування. Інтерпретація етнолінгвістичних карт в етнолінгвістичних дослідженнях.	6		2	4
18	Підсумкова модульна робота	4		2	2
	II модуль	60	8	18	34
		120	20	38	62

ОК «СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА» (20/38, залік)

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

	Теми лекцій	дата
1	Вступ. Історія соціолінгвістичних досліджень. Понятійний апарат СЛ.	
2	Форми існування мови.	
3	Проблема соціальної диференціації мови.	
4	Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія.	
5	Взаємодія мов. Мови-посередники.	
6	Мовна політика.	
	Теми практичних занять	
1	Соціолінгвістика як наука.	
2	Історія соціолінгвістичних досліджень.	
3	Основні поняття соціолінгвістики.	
4	Мовний стандарт як ключове поняття соціолінгвістики.	
5	Форми існування мови.	
6	Соціальна диференціація мови.	
7	Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія.	
8	Взаємодія мов.	
9	Мови-посередники.	
10	Мовна політика в Україні.	
	Модульна контрольна робота № 1	

ЕТНОЛІНГВІСТИКА

	Теми лекцій	
7	Українська етнолінгвістика як наука й навчальна дисципліна. Теоретико-лінгвістичні основи етнолінгвістики. Етнолінгвістика як міждисциплінарна наука.	
8	Мовні одиниці в етнолінгвістичному аспекті.	
9	Етнолінгвістичний аспект дослідження культурних явищ. Етнолінгвістичний аспект української фразеології. Мовна й концептуальна картини світу.	
10	Основи етнолінгвістичних досліджень. Етнолінгвістичне картографування явищ традиційної народної духовної культури та його інтерпретація в етнолінгвістичних дослідженнях.	
	Теми практичних занять	
11	Українська етнолінгвістика як наука й навчальна дисципліна.	
12	Теоретико-лінгвістичні основи етнолінгвістики.	
13	Етнолінгвістика як міждисциплінарна наука.	
14	Мовні одиниці в етнолінгвістичному аспекті.	
15	Етнолінгвістичний аспект дослідження культурних явищ.	
16	Етнолінгвістичний аспект української фразеології.	
17	Мовна й концептуальна картини світу.	
18	Етнолінг. картографування явищ традиційної народної духовної культури та його інтерпретація в етнолінгвістичних дослідженнях.	
19	Модульна контрольна робота № 2	

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Лекція 1. Вступ. Мета і завдання курсу. Об'єкт і предмет соціолінгвістики. Статус соціолінгвістики. Соціолінгвістика як міждисциплінарна наука, яка вивчає обумовленість мовних явищ і мовних одиниць соціальними факторами. Течії і напрями соціолінгвістичних досліджень (синхронічна і діахронічна соціолінгвістика, макро- і мікросоціолінгвістика, теоретична й експериментальна, соціолінгвістика і соціологія мови, прикладна соціолінгвістика). Місце соціолінгвістики серед інших лінгвістичних дисциплін.

Історія соціолінгвістичних досліджень. Витоки соціолінгвістики. Празька школа функціональної лінгвістики (Р.Якобсон, М.Трубецької, В.Матезіус, В.Гавренек, С.Карцевський). Французька соціологічна школа к.ХІХ – п.ХХ століття (А.Мейє, Ж.Вандрієс). Американська соціолінгвістична школа (У.Брайт, Д.Гамперц, Ч.Фергюсон, У.Лабов). Зародження соціолінгвістики у СРСР (20-40-і роки ХХ ст.). «Нове вчення про мову» М.Марра і відхід від соціолінгвістичної проблематики. Відновлення соціолінгвістичних досліджень у 60-70 роках ХХ століття (праці М.Панова, С.Ожегова, В.Бондалетова та ін.). Розвиток соціолінгвістики в Україні.

Понятійний апарат соціолінгвістики. Мовна спільнота. Рідна мова і суміжні поняття. Мовний код. Соціально-комунікативна система. Переключення та змішування кодів. Мовна варіативність. Мовна норма. Літературна мова (стандарт). Сфери використання мови. Мовленнєва і немовленнєва комунікація. Комунікативна ситуація. Мовленнєве спілкування, мовленнєва поведінка, мовленнєвий акт. Комунікативна компетенція носія мови. Соціальний статус і соціальна роль.

Лекція 2. Форми існування мови. Літературна мова. Відмінність літературної мови від мови художніх творів. Два підходи до визначення поняття літературна мова – лінгвістичний та соціолінгвістичний. Ознаки носіїв літературного варіанта національної мови на відміну від осіб, що користуються іншими її підсистемами. Властивості літературної мови, що відрізняють її від інших підсистем національної мови. Історія виникнення літературної мови. Койне. Побутово-розмовне мовлення. Просторіччя. Сленг. Суржик у системі розмовних форм побутування української мови.

Лекція 3. Проблема соціальної диференціації мови. Проблема соціальної диференціації мови у світовій лінгвістиці. Поняття соціальний діалект (соціолект). Різновиди соціолектів: професійні, вікові, групові (корпоративні). Арго. Жаргон. Сленг. Молодіжний соціолект: причини виникнення і функціонування, носії, основні ознаки, лексико-фразеологічний склад, взаємодія з іншими підсистемами мови. Студентський і шкільний жаргони.

Лекція 4. Мовна ситуація. Білінгвізм і диглосія. Поняття мовної ситуації. Диференціація ознак мовних ситуацій. Фактори формування мовних ситуацій. Типи мовних ситуацій: монокомпонентні/ полікомпонентні, рівноважні/ нерівноважні, однополюсні/ багатополюсні, одномовні/ багатомовні, гомогенні/ гомоморфні, гетерогенні/ гетероморфні, гармонійні/ дисгармонійні, збалансовані/ незбалансовані, ендоглосні/ екzogлосні. Двомовність (білінгвізм). Типи білінгвізму: рецептивний, репродуктивний, продуктивний; чистий і змішаний; безпосередній і опосередкований; природний і штучний; індивідуальний і масовий. Диглосія. Внутрішньомовна диглосія. Сучасна мовна ситуація в Україні.

Лекція 5. Взаємодія мов. Мови-посередники. Поняття «мовні контакти» і «взаємодія мов». Типи мовних контактів. Інтерференція як наслідок взаємодії мов. Суржик як результат змішування мов. Допоміжні мови міжетнічного спілкування: лінгва франка, койне, піджин, креольські мови. Міжнародні і світові мови. Штучні мови.

Лекція 6. Мовна політика. Поняття мовної політики, національно-мовної політики. Суб'єкти і компоненти національно-мовної політики. Етапи мовної політики. Типи мовної політики. Закони про мову. Правовий статус мов. Мовне планування (позачергові заходи державної мовної політики). Мовне будівництво. Мовна політика радянського уряду щодо національних мов республік (зокрема, української). Мовна політика України на загальнодержавному й регіональному рівнях.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. СОЦІОЛІНГВІСТИКА ЯК НАУКА.

Теоретичні питання:

1. Мова і суспільство. Суспільні функції мови.
2. Предмет і об'єкт соціолінгвістики.
3. Витоки соціолінгвістики.
4. Статус соціолінгвістики як наукової дисципліни.
5. Зв'язок соціолінгвістики з іншими науками та навчальними дисциплінами.
6. Напрями соціолінгвістичних досліджень.
7. Основні соціолінгвістичні проблеми.

Практично виконати:

1. Накреслити і прокоментувати таблицю-схему «Проблематика соціолінгвістичних досліджень».
2. Законспектувати статтю «Соціолінгвістика» (автор В.Брицин) з ЕУМ (с. 583-584).
3. Деталізувати лекційну тезу «Сучасна соціолінгвістика розвивається у трьох площинах...».

4. Аргументувати твердження «Соціолінгвістика тісно пов'язана з іншими науками та навчальними дисциплінами...».
5. Підготувати повідомлення на тему «Мовна ситуація мого міста (села)».
6. Редагувати текст. Пояснити види і типи помилок:

Американські вчені після довгих досліджень дійшли висновку: якщо людина часто думає про щось погане, вона починає чаще хворіти. Оказалось, негативна активність мозку безпосередньо пов'язана з послабленням імунітету. Такий висновок було зроблено після опиту з 50 добровольцями, яким предложили згадати одне із подій власного життя, яке або принесло їм найбільшу радість, або розстроїло, налякало чи розізлило їх. Потім кожному із підопитних вводили вакцину проти грипу. З'ясувалося, що на тих, хто думав про негатив, вакцина здійснювала найменший вплив, а на тих, хто настроювався на добро, – навпаки. Отже, наше мислення впливає на тіло, емоції тісно пов'язані з системами, що визначають здоров'я (З газети).

Питання для самоконтролю:

1. Яка мета, завдання, об'єкт і предмет соціолінгвістики?
2. Який статус має соціолінгвістика серед інших наук? Чому соціолінгвістику називають міждисциплінарною наукою?
3. Які течії і напрями соціолінгвістичних досліджень актуальні сьогодні?
4. Яке місце займає соціолінгвістика серед інших лінгвістичних дисциплін?
5. Назвіть прізвища відомих українських соціолінгвістів, напрями їхніх досліджень.

Тема 2. ІСТОРІЯ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Теоретичні питання:

1. Розвиток соціолінгвістичних досліджень у Франції. Французька соціологічна школа кін. XIX –поч.XX ст. (А.Мейє, Ж.Вандрієс) та подальший розвиток соціолінгвістики.
2. Соціолінгвістичний доробок представників німецької (Лейпцизької) лінгвістичної школи (Фрінгс). Подальший розвиток німецької соціолінгвістики.
3. Соціолінгвістика США (У.Брайт, Дж.Гамперц, Ч.Фергюсон, У.Лабов, Дж. Фішман).
4. Специфіка радянської соціолінгвістики (О.Селищев, Б.Ларін, Є.Поливанов).
5. «Нове вчення про мову» М.Марра.
6. Соціолінгвістичні дослідження 60-70-х років XX ст. (М.Панов, С.Ожегов).
7. Проблеми й перспективи досліджень української соціолінгвістики (О.Потебня, О.Ткаченко, О.Тараненко, Б.Ажнюк, Л.Масенко, П.Селігей, Н.Шарманова, Л.Гнатюк, В.Жайворонок, О.Тищенко, Л.Васильєва, О.Жаборюк, А.Лучик, Г.Черненко, О.Палінська, Г.Хентшель, Л.Томіленко, О.Демська та ін.).

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про одного із зарубіжних учених-соціолінгвістів.
2. Підготувати повідомлення про одного з українських учених-соціолінгвістів.

3. Тезово законспектувати виступ Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація». Зробити власні висновки.

4. Редагувати текст. Пояснити види і типи помилок:

Сміх – одна із самих важких составляючих нашого щоденного життя. Кожен юмористичний журнал вважає своїм долгом нагадати, що сміх – це краще лікарство. Так, безумовно, сміх нас не робить здоровіше, не розвиває м'язи і не зміцнює серце і легені. Проте він об'єднує людей, а тому побочні позитивні ефекти сміху – це лише наслідок цієї його головної функції. Вчені стверджують, що під час сміху нормалізується кров'яний тиск і змінюється пульс, благотворно впливає сміх і на імунну систему. Весельчак, шутник і оптиміст завжди впевнені, що з ними нічого поганого не трапиться, і, напевно, саме тому вони живуть довше. А саме важливе властивість сміху – це звільнення з його допомогою больових відчуттів. Під час сміху біль, навіть самий гострий, відступає. А про те, що сміх допомагає позбутися стресу, й говорити не потрібно – всі знають, що сміх до сліз, до колік здатен розігнати навіть найгірші на душі горизонти (З газети).

Питання для самоконтролю:

1. Якими були передумови виникнення соціолінгвістики?
2. Який внесок французької (пражської, женецької, лондонської, норвецької, японської, німецької, американської) соціолінгвістичних шкіл у загально-людську соціолінгвістичну скарбницю?
3. Які виклики перед соціолінгвістикою поставила реальність (глобалізація, пандемія, зміна клімату, війни)?
4. Які перспективи розвитку має соціолінгвістика в Україні?
5. Яке прикладне значення соціолінгвістики в Україні?

Тема 3. **ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ.**

Теоретичні питання:

1. Мовна спільнота.
2. Рідна мова і суміжні поняття.
3. Мовний код. Переключення та змішування кодів.
4. Соціально-комунікативна система.
5. Мовна варіативність.

Практично виконати:

1. Дати характеристику законодавчим актам, які визначають мовну політику в Україні.
2. Підготувати повідомлення на тему «Я – українка. І мова моя – українська».
3. Накреслити таблицю-схему «Причини перемикавання коду і субкоду українцем». Вказати сфери і мету використання. Які мовні компетенції переслідує мовець? Ваше ставлення до цього мовно-соціального явища.

4. Підготувати інформацію про причини використання мовних варіацій (ситуації, приклади, наслідки).

5. Редагувати текст. Пояснити види і типи помилок:

Від чрезмірного перебування на сонці можна получить не лише сонячний ожог, а й серйознішу болєзнь. Крім того, що усилюється процес старіння кожї і появляються глибокі морщини, ультрафіолетові лучі можуть стимулювати також виникнення злокачественної опухолї меланоми. Лікарі не радять загорать людам, які страждають на гіпертонію, малокровіє, сахарний діабет, туберкульоз, неврастенію та невроз. Не стоїть також підставляти під жгучі лучі ноги, якщо на них уже помітні венозні узли. А загалом, повні люди самі чутливі до підвищеної дози сонячного опромінення, а жінки, як утверждають врачї, легше переносять сонце, ніж мужчини. Однак дамам з децю підвищеною природною волосатістю також стоїть утримуватися від іскушення мати «шоколадний» вид (З газети).

Питання для самоконтролю:

1. Що таке мовна спільнота?
2. Як ви розумієте поняття *рідна мова*? Які причини зміни рідної мови?
3. Яка мова називається первинною, а яка вторинною?
4. Що таке мовний код? Які причини перемикання / змішування кодів?
5. Які особливості має мова залежно від сфери використання?
6. Як пов'язаний соціальний та професійний статус особи із знанням державної мови?
7. Яку небезпеку для нашої держави у період російсько-української війни становлять носії російської мови і культури, що проживають в Україні?

Тема 4. **МОВНИЙ СТАНДАРТ ЯК КЛЮЧОВЕ ПОНЯТТЯ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ.**

Теоретичні питання:

1. Мовна норма.
2. Мовний стандарт.
3. Сфери використання мови.
4. Не/мовленнєва комунікація.
5. Мовне спілкування, мовна поведінка, мовленнєвий акт.
6. Комунікативна компетенція носія мови.

Практично виконати:

1. Опрацювати монографію В.Кожевнікова «Сувора розмова про «язик» і мову». Записати тези, зробити власні висновки.

2. Дати розгорнуту характеристику норм українського мовного стандарту.

Назва норми	Що регулює	Приклад
-------------	------------	---------

3. Пояснити не/дотримання норм мовного стандарту залежно від комунікативної ситуації спілкування.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке мовна норма? Які мовні норми ви знаєте? Що вони регулюють?
2. Яка державотворча і суспільна роль мовного стандарту?
3. У яких сферах діяльності людини мова має визначальну роль? Аргументуйте.
4. Які особливості не/мовленнєвої комунікації вам відомі?
5. Які особливості мовної поведінки є запорукою успіху в комунікативному акті?
6. У чому полягає комунікативна компетенція носія мови?

Тема 5. **ФОРМИ ІСНУВАННЯ МОВИ**

Теоретичні питання:

1. Літературна мова. Історія виникнення літературної мови.
2. Відмінність літературної мови від мови художніх творів.
3. Два підходи до визначення поняття літературна мова – лінгвістичний та соціолінгвістичний.
4. Ознаки носіїв літературного варіанта національної мови на відміну від осіб, що користуються іншими її підсистемами.
5. Властивості літературної мови, що відрізняють її від інших підсистем національної мови.
6. Койне.
7. Побутово-розмовне мовлення.
8. Суржик в системі розмовних форм побутування української мови.

Практично виконати:

1. Опрацювати монографію Л.Масенко «Суржик. Між мовою і язиком», законспектувати важливі тези.
2. Підготувати повідомлення «Сфери використання мовного стандарту в українському соціумі».
3. Накреслити таблицю-схему «Форми існування мови». Деталізувати сфери вживання, а також позитивний/ негативний вплив на розвиток стандарту мови.
4. Редагувати текст. Пояснити види і типи помилок:

Наукою доказано, що тривале сидіння перед екраном знижує інтерес до життя, ухудшає інтелект і підвищує навіювання. Лишня година перед телевізором може змінити вашу лексику в худшу сторону (мовлення стане шаблонним і неживим) і знизить роботоспособність. А постійне облучіння, що ісходить від кінескопа, призводить до істоціння нервної системи і соматичних порушень, адже не кожному по карману телевізори нового покоління, які хоть якось предохраняють від вредних лучів. У результаті пам'ять слабшає, кишечник починає барахлитися, з'являється в'ялість, порушується сон і незрідка сняться кошмарні сні. Іноді, самі того не підозрівая, телеглядачі зазнають гіпнотичного впливу і втрачають способность самотійно мислити, приймають за своє те, що нав'язується їм з

екранів телебачення. А згідно нових досліджень канадських учених люди, які проводять перед телевізором не більше години в день у 16 разів менше підвержені депресіям і неврозам, у 4 рази рідше страдають від безсонниці й мають більше шансів зробити удачну кар'єру, ніж ті, хто проводить перед екраном більше чотирьох годин в сутки (3 газети).

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення терміну *літературна мова*. У чому полягає двозначність тлумачення?
2. Як у соціолінгвістиці тлумачиться поняття *літературна мова*?
3. Які ознаки носіїв літературної мови як нормативної ви можете назвати?
4. За якими ознаками мовний стандарт відрізняють від інших підсистем національної мови?
5. Що таке койне? Для яких суспільств воно характерне?
6. Що таке побутово-розмовне мовлення? Не/доречність його вживання.
7. Що таке сленг? Як він утворюється? З якою метою використовується?
8. Що таке суржик, і що з ним робити вчителю, мовознавцю, соціолінгвісту?

Тема 6. СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ МОВИ

Теоретичні питання:

1. Проблеми соціальної диференціації у світовій лінгвістиці.
2. Соціальний діалект (соціолект).
3. Різновиди соціолектів.
4. Класифікація соціолектів.
5. Професійні мови.
6. Молодіжний соціолект (сленг).

Практично виконати:

1. Ознайомитися із «Першим словником українського молодіжного сленгу» С. Пиркало; виписати цікаві приклади, пояснити історію виникнення сленгізмів.
2. Накреслити таблицю-схему «Розрізнення типів соціальних контактів і пов'язаних з ними сфер культури». Аргументувати поділ.
3. Підготувати повідомлення «Сучасні соціолекти в мовному житті українця».
4. Переглянути на ютубі сюжет братів Капранових «Ім. Т.Г.Шевченка. Хто такі кобзарі?» (04.04.2021) Звернути увагу на «кобзарську мову», провести паралелі із сучасністю.

Питання для самоконтролю:

1. Які різновиди діалектів ви знаєте?
2. За якими ознаками розподіляються соціолекти?
3. Яка мета і функції соціолектів?
4. Що таке професійний соціолект? Яка мета і функції професійного соціолекту?
5. Що таке віковий соціолект? Яка мета і функції вікового соціолекту?

6. Що таке корпоративний соціолект? Яка мета і функції групового соціолекту? У чому полягає небезпека групового соціолекту?

Тема 7. **МОВНА СИТУАЦІЯ. БІЛІНГВІЗМ І ДИГЛОСІЯ.**

Теоретичні питання:

1. Поняття *мовна ситуація*.
2. Диференціація ознак мовних ситуацій.
3. Фактори формування і типи мовних ситуацій.
4. Двомовність. Типи білінгвізму.
5. Диглосія.

Практично виконати:

1. Законспектувати статтю Л.Масенко «Тоталітарні практики руйнування родини і родинних стосунків», зробити власні висновки.
2. Накреслити таблицю-схему «Різновиди білінгвізму». Навести приклади, пояснити ситуації та наслідки двомовності.
3. Написати повідомлення на тему «Мовна ситуація для українців у Росії, Білорусі, країнах Балтії, Румунії, Польщі, Чехії, Угорщині, Канаді, США, Австралії, Італії» (країна на вибір студента/ -ки).

Питання для самоконтролю:

1. Як ви розумієте поняття *мовна ситуація*?
2. Які типи мовних ситуацій виникають у сфері діяльності людини?
3. Які фактори формують мовну ситуацію?
4. Якою була мовна ситуація на різних етапах без/державності України?
5. Якою була політика Ройської імперії, СРСР щодо української мови?
6. Які причини двомовності в сучасній Україні? Які типи білінгвізму ви знаєте?
7. Яке вирішення проблеми двомовності ви бачите? Як ви вирішуєте проблему білінгвізму в особистій комунікації із друзями, родичами, працедавцями?

Тема 8. **ВЗАЄМОДІЯ МОВ.**

Теоретичні питання:

1. Поняття *мовні контакти* і *взаємодія мов*.
2. Типи мовних контактів.
3. Інтерференція як наслідок взаємодії мов.
4. Суржик як результат змішування мов.

Практично виконати:

1. Накреслити таблицю-схему «Мовні контакти». Які типи мовних контактів розглядає соціолінгвістика?
2. Яким чином взаємодіють мови між собою? Навести принципи взаємодій (інтерференцій), дати їм оцінку.

3. Повідомлення на тему «Взаємодія української та інших (рос., угор., польськ., румун., молд., білорус.) мов у прикордонних районах України. Загрози, проблеми і переваги».

4. Законспектувати статтю І.Щур «Особливості українського комп'ютерного жаргону».

Питання для самоконтролю:

1. Які типи мовних контактів визнаєте?
2. Який вплив на мову мають зовнішні мовні впливи?
3. Як позбутися негативного впливу на українську мову інших мов, зокрема російської, англійської, угорської?
4. Чим зумовлений суржик і які шляхи його подолання у перспективі?
5. Як, на вашу думку, можна переконати молодь розмовляти українською мовою?

Тема 9. МОВИ-ПОСЕРЕДНИКИ.

Теоретичні питання:

1. Допоміжні мови міжетнічного спілкування: лінгва франка, койне, піджин, креольські мови.
2. Міжнародні і світові мови.
3. Поняття про інтерлінгвістику. Штучні мови (афрігілі, волапюк, есперанто, ідо, окциденталь, латина сіне фаскіоне, інтерлінгва, токі пона, соні ланг, локленд, ложмен, сольресоль та ін.).
4. Сучасні штучні мови (мова героїв «Гри престолів»).

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про одну із допоміжних субмов (на вибір). З'ясувати їхню роль в системі міжетнічного спілкування.
2. Підготувати повідомлення про одну із штучних мов (на вибір). З'ясувати їхню роль в системі міжнародного спілкування.
3. Скласти словник мови героїв «Гри престолів».
4. Законспектувати статтю О.Ткаченка «Питання міжмовних контактів».

Питання для самоконтролю:

1. Які допоміжні мови міжетнічного спілкування ви знаєте?
2. Яка причина виникнення мов міжетнічного спілкування?
3. Яка із допоміжних мов сьогодні, на жаль, функціонує в мовному спілкуванні в Україні?
4. Які міжнародні мови вам відомі? За яким принципом обираються міжнародні мови?
5. З якою метою намагалися/ -ються створити світову мову? Наскільки це прагнення є розумним та реальним?
6. Що вивчає інтерлінгвістика?

7. З якою метою створюють штучні мови? Які перспективи розвитку і функціонування штучних мов?
8. За яких умов ви вивчили б штучну мову і користувалися нею?

Тема 10. **МОВНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ.**

Теоретичні питання:

1. Поняття мовної політики, національно-мовної політики.
2. Суб'єкти і компоненти національно-мовної політики.
3. Етапи мовної політики.
4. Типи мовної політики.
5. Закони про мову.
6. Правовий статус мов.

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення на тему «Мовна ситуація в освіті (сфері послуг, транспорті, війську, медицині, спорті, будівництві, масовій культурі, ЗМІ, інтернеті, економіці, політиці тощо) України (на вибір). Укладіть комунікативний тематичний словник на певну тему.
2. Охарактеризувати Закон України «Про освіту» (2017) щодо мовної політики.
3. Опрацювати ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019).

Питання для самоконтролю:

1. Якою є державна мовна політика в Україні?
2. Якою є регіональна мовна політика в Україні?
3. Як визначається правовий статус мов в Україні?
4. Чи на достатньому рівні, на вашу думку, виконується ЗУ «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019)?
5. Якою є роль української мови в діаспорянських середовищах?
6. Які перспективи розвитку української мови як державної в усіх сферах культурного, економічного, політичного та освітнього життя ви бачите?

Модульна контрольна робота

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Боговик О. Соціолінгвістичні та прагматичні проблеми перекладу: навч. посібн.- Дніпро: ПП Кулик, 2020. – 155 с.
2. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2010. - 243 с.
3. Масенко Л. Мова і політика. – 2-ге вид., допов. - К.: Соняшник, 2004. –120с.
4. Масенко Л. Між мовою і язиком. – К.: НАУКМА, 2011.
5. Масенко Л. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. – К.: ВД Академія, 2004.
6. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: напрями у мовознавстві. – Л., 2008.
7. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики. – Л., 2009.
8. Селезньов В. Кремлівський плагіат. Від «шапки Мономаха» до кепки Ілліча. – Тернопіль: Мандрівець, 2017. – 256 с.
9. Селезньов В. Мовні війни. Міф про «запсованість» української мови. – Х.: Віват, 2016. – 256 с.
10. Селезньов В. Мовні війни-2. Міфи про походження слов'янських мов. Видавництво, 2019. – 48 с.
11. Селігей П. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. – К.: ВД НАУКМА, 2012. – 120 с.

ДОДАТКОВА

1. Ажнюк Б. Мовне законодавство і мовне планування в сучасній Україні // Мовознавство. 2017. - № 4.
2. Ажнюк Б. Мовні права як категорія соціолінгвістики // Мовознавство. – 2013. - №5.
3. Ажнюк Б. Стильова диференціація в українському мовленні російсько-українських білінгвів // Мовознавство. – 2011. - № 3.
4. Актуальні проблеми соціолінгвістики: збірник наукових праць. - К., 1992. – 100с.
5. Антисуржик / За заг. редакцією Олександри Сербенської. – Львів, 1994. – 152 с.
6. Антошкіна Л., Красовська Г., Сигеда П., Сухомлинов О. Соціолінгвістика: навч. посібн.– Донецьк: ТОВ Юго-Восток ЛТД, 2007. – 360 с.
6. Белей Л. Мовний маркетинг як інструмент мовної політики // Мовознавство. – 2015. - № 5.
7. Білецький А. Про мову і мовознавство. – К.: АртЕк, 1997. – 222 с.
8. Бестерс-Дільгер Ю. Сильні та слабкі сторони Європейської хартії регіональних або міноритарних мов: західноєвропейський досвід // Мовознавство. – 2010. - № 1.
9. Брага І. «Клуб бойового суржика», або Українсько-російський суржик у соціальній мережі фейсбук // Дивослово. – 2015. - № 6.
10. Брацький А. Про забезпечення прав національної мови в умовах посиленої інтерференції // Мовознавство. – 2013. - № 5.
11. Василенко В. Геополітичний та національний виміри мовної ситуації в Україні // Мовознавство. – 2013. - № 5.
12. Васильєва Л. Соціолінгвістика в південнослов'янських країнах// Мовознавство. 2016. - № 6.
13. Гнатюк Л. Варіативний складник мовної свідомості українців: історико-лінгвістичний вимір // Мовознавство. – 2013. - № 2.

14. Гомон А., Дяченко О. Долаймо суржик!: метод. вказівки до практичних занять та самостійних робіт для студентів ісіх спеціальностей. – Х.: НТУ ХПІ, 2019. – 56 с.
15. Гуменюк Т. Соціолінгвістичний погляд на питання багатоосновності УЛМ/Дивослово–2012- №4.
16. Демська О. Українська корпоративна лінгвістика // Дивослово. – 2011. - № 10.
17. Демченко В. Мовне середовище. Екстралінгвістичний нарис про Південь України: Монографія. – Херсон: Айлант, 2001
18. Демченко В.М., Голобородько К.Ю. Нариси з історії білінгвізму в Україні: Навч. пос. Ч.1. – Херсон, 1997
19. Жаборюк О. Білінгвізм крізь призму онтогенезу // Мовознавство. – 2016. – № 2.
20. Жлуктенко Ю. Мовні контакти. – К.: Наука, 1966. – 116 с.
21. Забужко О. „Поговоримо по-креольськи?“//Забужко Оксана. Репортаж із 2000-го року: Зб. статей. – К.: Факт. – С.76.
22. Зимовець Г. Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори): Автореф. дис... к.ф.н.- К., 1997. -19 с.
23. Залізняк Г. Статус української та російської мови у дзеркалі громадської думки киян // Мовознавство. – 2013. - № 5.
24. Залізняк Г.М., Масенко Л.Т. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. – 95с.
25. Ірклій Є. Іншомовний молодіжний сленг: історія і сучасність // Дивослово. 2012. № 12.
26. Кожевніков В. Сувора розмова про «язык» і мову. – К., 2015.
27. Кондратенко Н. Політична лінгвістика // Мовознавство. 2016. - № 6.
28. Кузнєцова Т. Інтерферентні явища в українському мовленні білінгвів // Науковий вісник Ізмаїльського ДПІ. – Вип. 5. – Ізмаїл, 1998. – С. 68-71.
29. Кузнєцова Т. Суржик і мовлення // Урок української. – 2001. – № 6. – С.22-24.
30. Лучик А. До питання про українську російську в сучасній парадигмі наукових досліджень // Мовознавство. – 2016. - № 5.
31. Масенко Л. Маніпулятивні стратегії дискримінації української мови на телебаченні радянської та пострадянської України // Мовознавство. – 2013. - № 5.
32. Масенко Л. Мова в українській школі: погляд лінгвіста // Дивослово.– 2019.-№11.
33. Масенко Л. Мовна стійкість і мовна стабільність // Наукові записки НАУКМА. – 2002. – Т. 20: Філологічні науки. – С. 11-14.
34. Масенко Л. Тоталітарні практики руйнування родини і родинних стосунків // Дивослово. – 2019. - № 1.
35. Масенко Л. Соціорівні української мови в комунікативному просторі сучасного міста // Дивослово. - 2011. - № 6.
36. Масенко Л. Суржик в художній літературі // Дивослово. – 2011. - № 4.
37. Масенко Л. Роздуми про двомовність: есеї могилянців/ Дивослово.– 2011. - №11.
38. Матвеева Н. Двомовність у світлі психолінгвістичних досліджень // Дивослово. 2018. - № 11.
39. Мацько О. Мовленнєвий етикет і міжкультурні комунікації/Дивослово.2018.№11.
40. Менцель Т., Хентшель Г. Вплив російської мови на флективну морфологію біл.-рос. та укр.-рос. змішаного мовлення // Мовознавство. 2014. - № 1.
41. Мізін К. Психолінгвістичний експеримент чи соціолінгвістичний моніторинг.

- Епістемологічні пошуки аксіологічної фразеології // мовознавство. 2008. - № 1.
42. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства: Матеріали наукової конференції: 28-29.05.2001. – К.: ВПЦ Київський університет, 2002. – 224 с.
43. Палінська О. «Українськість» vs «суржик»: українська культура у сприйнятті носіїв українсько-російського змішаного мовлення // Мовознавство. 2018. - № 1.
44. Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу. – К.: Віпол, 1997.
45. Погрібний А. Світовий мовний досвід та українські реалії. – К., 2003. – 72 с.
46. Пономаренко В. Загальна декларація мовних прав і прав мовних меншин // Мовознавство. – 2013. - № 5.
47. Радевич-Винницький Я. Актуальний історизм і проблема мовних прав в Україні // Мовознавство. – 2013. - № 5.
48. Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. – Дрогобич: «Відродження», 1997. – 359 с.
49. Ренчка І. Мовна поведінка і мовна стійкість українців в умовах російсько-української війни // Українська мова. 2020. - № 3 (75).
50. Руда О. Суржик або напівмовність/Українська мова та література.–2000. № 1.С.5.
51. Селігей П. Науковий жаргон очима письменника і філософа // Мовознавство. – 2012. - № 5.
52. Селігей П. Про виховання мовної свідомості // Мовознавство. – 2010. - № 2-3.
53. Селігей П. Пуризм у термінології: український досвід на європейському тлі // Мовознавство. – 2008. - № 1.
54. Селігей П. Структура і типологія мовної свідомості // Мовознавство. - 2009. - №5.
55. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики. – К.: Критика, 2008.
56. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
57. Ставицька Леся. Блудний суржик: міф, мова, стиль // Мандрівець. – 2002. - № 1.– С.18-27.
58. Стріха М. Суржик та літературна мова // Нариси української популярної культури. – К., 1998. – С.629 – 637.
59. Тараненко О. Українсько-російські мовні контакти на сучасному етапі: притягування і відштовхування, текстуальні вкляплення, прецедентні тексти мовою оригіналу // Мовознавство. 2010. - № 4-5.
60. Тараненко О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні // Мовознавство. 2013. - № 2-3.
61. Тищенко О. Веб-чат: новий мовний мікросоціум та його комунікативні сценарії // Дивослово. – 2014. - № 1.
62. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування: стиль, норма, освіта // Дивослово. – 2011. - № 12.
63. Тищенко О. Лженаука, ватний синдром і викладання мови у ВНЗ // Дивослово. – 2016. - № 5.
64. Ткаченко О. До ідеологічних основ української нації і української мови // Мовознавство. – 2010. - № 2-3.
65. Ткаченко О. Питання міжмовних контактів // Мовознавство. - 1971. - №4.- С.3-15.
66. Ткаченко О. Українська мова і мовне життя світу. – К.: Спалах, 2004. – 272 с.

67. Ткаченко О. Українська мова як державна у треднощах її становлення // Мовознавство. – 2010. - № 6.
68. Труб В. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С. 46-58.
69. Українська мова як державна в Україні. Збірник матеріалів. – К.: «Довіра», 1999.
70. Фаріон І. Костомаров у битві з Валуєвим: мова чи язык?// Дивослово. - 2017. -№9.
71. Фаріон І. О.Потебня у контексті соціолінгвістики // Дивослово. – 2016. - № 4.
72. Флаєр Майкл. Суржик: правила утворення безладу // Критика. – 2000. – С. 14-17.
73. Хентшель Г., Тараненко О. Мовний ландшафт в Україні: українська мова, російська мова, суржик // Мовознавство. – 2015. - № 4.
74. Шарманова Н. Кліше в українському телепросторі: прагматичний і метакомунікативний вияви // Мовознавство. – 2012. - № 5.
75. Шумарова Н.П., Монжалеї Т.К. Социолингвистика: теория, история, методы. Методическое пособие. – К., 1995. - 70 с.
76. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900-1941): Стан і статус. – Чернівці: Рута, 1998. – 208 с.
77. Шевченко Л. Конституційна норма в суспільній дискусії щодо мовних прав в Україні // Мовознавство. – 2013. - № 5.
78. Шишкін В. Мова як складник державотворення / Мовознавство. – 2013.- № 2-3.
79. Чередниченко О. Взаємодія мов, двомовність і мовленнєва культура // Мови європейського культурного ареалу: розвиток і взаємодія.–К.: Довіра,1995.–С.99-110.
80. Чередниченко О. Захист офіційної мови в національній державі: досвід Франції // Мовознавство. – 2013. - № 5.
81. Черненко Г. Прогнозування мовного конфлікту як соціолінгвістичне завдання // Мовознавство. – 2011. - № 2.
82. Яворська Г. Специфіка мовної лояльності на пострадянському просторі // Мовознавство. – 2013. - № 5.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

<http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/masenko-narysy-z-sociolingvistyky.pdf>

<http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/298/1/N.%20M.%20Sharmanova%20-%20Etnolinguistika.pdf>

<https://www.calameo.com/books/005892215129729481297>

<http://philology.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Lekciyniy-kurs-6.pdf>

<http://sociolinguistics.lnu.edu.ua/ua/issues/01/02.pdf>

<https://stud.com.ua/76134/sotsiologiya/sotsiolingvistika>

Словник соціолінгвістичних термінів. Режим доступу:

http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1490422

ЕТНОЛІНГВІСТИКА ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

Лекція 7. Українська етнолінгвістика як наука й навчальна дисципліна. Загальне поняття про етнолінгвістику. Мета і завдання етнолінгвістичних студій. Історія української етнолінгвістики та її сучасний стан (різні аспекти). Сучасні слов'янські етнолінгвістичні школи. Етнолінгвістика в колі інших лінгвістичних дисциплін. Проблеми сучасної української етнолінгвістики.

Теоретико-лінгвістичні основи етнолінгвістики. Витоки етнолінгвістики з філософії мови й культури Вільгельма фон Гумбольдта. Олександр Опанасович Потебня – фундатор слов'янської й вітчизняної етнолінгвістики. Гіпотеза «лінгвістичної відносності» Е.Сепіра й Б.Уорфа й становлення етнолінгвістичної науки.

Етнолінгвістика як міждисциплінарна наука. Етнолінгвістика та філософія. Етнолінгвістика та культурологія. Етнолінгвістика та етнологія. Етнолінгвістика та міфологія. Етнолінгвістика та психологія. Етнолінгвістика та поетика. Етнолінгвістика та лексикологія. Етнолінгвістика та ономастика. Етнолінгвістика та фразеологія. Етнолінгвістика та фольклористика. Етнолінгвістика та діалектологія. Етнолінгвістика та стилістика.

Лекція 8. Мовні одиниці в етнолінгвістичному аспекті. Слово в етнолінгвістичному аспекті. Символізація імені в народному світосприйманні. Українські обрядові формули на етнокультурному тлі. Номінація українських традиційних календарних обрядів. Номінація весільної та родинної обрядовості.

Лекція 9. Етнолінгвістичний аспект дослідження культурних явищ. Мова в житті етносу. Слово в контексті етнокультури. Особливості дослідження різнопланових одиниць обрядових текстів. Культурна семантика обрядових назв. Слова-міфологеми в етномовній свідомості українців.

Етнолінгвістичний аспект української фразеології. Фразеологізми як етнокультурні одиниці. Етимологія фразеологізмів. Етнолінгвістична спрямованість фразеології. Поняття про етнофраземи. Пареміологія як відтворення національно-культурної специфіки мови.

Мовна й концептуальна картини світу. Концепт як базове поняття етнолінгвістики. Визначення концепту як одиниці ментального лексикону. Концепт і поняття. Концепт і етнокультура. Загальнокультурні й етнічні концепти. Поняття картини світу. Мовна картина світу. Стійкість мовної картини світу. Концептуальна модель (картина) світу, форми її вираження. Кореляція концептуальної й мовної картин світу.

Лекція 10. Основи етнолінгвістичних досліджень. Поняття про етнолінгвістичний аспект дослідження діалектної лексики на відміну від лінгвістичного. План змісту: загальна характеристика (модель світу в первісних уявленнях). План вираження та його вияв в обрядах. Знакова природа предметно-дійового складу обрядів та інших явищ традиційної народної духовної культури. Структура плану вираження (мова, реалії, дії, виконавці, час, простір тощо). Семантика невербальних одиниць на тлі семантики вербальних.

Етнолінгвістичне картографування явищ традиційної народної духовної культури та його інтерпретація в етнолінгвістичних дослідженнях. Поняття про етнолінгвогеографію. Слов'янські етнолінгвістичні атласи. Методика етнолінгвістичного картографування. Інтерпретація етнолінгвістичних карт в етнолінгвістичних дослідженнях.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 11. Українська етнолінгвістика як наука й навчальна дисципліна.

Теоретичні питання:

1. Загальне поняття про етнолінгвістику.
2. Мета і завдання етнолінгвістичних студій.
3. Історія української етнолінгвістики та її сучасний стан (різні аспекти). Сучасні слов'янські етнолінгвістичні школи.
4. Етнолінгвістика в колі інших лінгвістичних дисциплін.
5. Проблеми сучасної української етнолінгвістики.

Практично виконати:

1. Законспектувати визначення поняття *етнолінгвістика* із Термінологічного словника «Сучасна лінгвістика» О.Селіванової, з «Української етнолінгвістики» В.Жайворонка, «Української мови. Енциклопедії» П.Гриценка. Прокоментувати наратив автора/ів словникової статті.
2. Накреслити і прокоментувати таблицю-схему «Зв'язок етнолінгвістики з іншими лінгвістичними дисциплінами».
3. Окреслити актуальність вивчення ОК «Етнолінгвістика», навести приклади практичного застосування отриманих знань.
4. Законспектувати статтю: Мізін К. «Лінгвокультурний концепт «Капці», або Ще раз про методологічно слабкі місця лінгвокультурології».

Питання для самоконтролю:

1. Що таке етнолінгвістика? Як це поняття розкривають зарубіжні та українські етнолінгвісти?
2. Яка причина виокремлення етнолінгвістики в окрему науку?
3. Яку мету і завдання ставлять перед собою етнолінгвістичні школи?
4. Які сучасні етнолінгвістичні студії визнаєте?
5. Які завдання постали перед сучасною етнолінгвістикою?

Тема 12. Теоретико-лінгвістичні основи етнолінгвістики.

Теоретичні питання:

1. Витоки етнолінгвістики з філософії мови й культури В. фон Гумбольдта.
2. О. Потебня – фундатор слов'янської й вітчизняної етнолінгвістики.
3. Дослідження сучасних українських етнолінгвістів.
4. Етнографічні, лексикографічні надбання української етнолінгвістики.

Практично виконати:

1. Підготувати 2 інформаційні повідомлення (на 1 стор. кожне) про будь-кого із засновників етнолінгвістики в Україні (О.Потебня, Г.Булашев, П.Чубинський, Ф.Вовк, І.Франко, В.Гнатюк, М.Максимович, П.Куліш та ін.).
2. Окреслити напрями діяльності української етнолінгвістичної наукової школи, назвати прізвища та досягнення.
3. Підготувати огляд основних етнолінгвістичних праць українських науковців: монографії, підручники, посібники, статті, словники, атласи.
4. Законспектувати статтю В. Мокієнка «Українська пареміологія в Європейському контексті».

Питання для самоконтролю:

1. Які передумови виникнення етнолінгвістики як науки?
2. У яких напрямках розвивається сучасна етнолінгвістика?
3. Імена, досягнення і праці яких відомих зарубіжних етнолінгвістів можете назвати?
4. Імена, досягнення і праці яких відомих українських етнолінгвістів можете назвати?
5. Що вам відомо про житомирську етнолінгвістичну школу?
6. Які етнолінгвістичні збірки українських вчених вам відомі?
7. Які лексикографічні праці українських етнолінгвістів ви знаєте?

Тема 13. Етнолінгвістика як міждисциплінарна наука.

Теоретичні питання:

1. Етнолінгвістика та філософія.
2. Етнолінгвістика та культурологія.
3. Етнолінгвістика та етнологія.
4. Етнолінгвістика та міфологія.
5. Етнолінгвістика та психологія.
6. Етнолінгвістика та поетика.
7. Етнолінгвістика та лексикологія.
8. Етнолінгвістика та ономастика.
9. Етнолінгвістика та фразеологія.
10. Етнолінгвістика та фольклористика.
11. Етнолінгвістика та діалектологія.
12. Етнолінгвістика та стилістика.

Практично виконати:

1. Накреслити схему, що характеризує антропоцентричність етнолінгвістики.
2. Визначити актуальність поняття *концепту* для етнолінгвістики. Дати визначення концепту кількома зарубіжними та українськими лінгвістами (О.Селіванова, В.Ужченко, В.Жайворонко, П.Гриценко та ін.). Порівняти наративи.
3. Укласти концептну схему базових етноконцептів, які характерні для української традиційної культури.
4. Законспектувати статтю В. Жайворонка «Етномовні знаки-символи: спроба лексикографічного опису».

Питання для самоконтролю:

1. Чому етнолінгвістику називають антропоцентричною наукою?
2. Чому етнолінгвістика – це суміжна наука?
3. Яким чином етнолінгвістика пов'язана з культурологією, філософією, міфологією, етнологією, психологією, поетикою, лексикологією, фразеологією, ономастикою, фольклористикою, стилістикою та діалектологією? Наведіть конкретні приклади.
4. Яка роль етнолінгвістики у сучасному глобалізованому світі?

Тема 14. Мовні одиниці в етнолінгвістичному аспекті.

Теоретичні питання:

1. Слово в етнолінгвістичному аспекті.
2. Символізація імені в народному світосприйманні.
3. Українські обрядові формули на етнокультурному тлі.

4. Номінація українських традиційних календарних обрядів.

5. Номінація весільної та родинної обрядовості.

Практично виконати:

1. Ознайомитися із нарисами В. Скуратівського «Святвечір» (у двох томах. – К., 1994).

Підготувати інформаційне повідомлення на тему «Магічна народна лексика: замовляння / побажання / прокльони / примовки / табуїзовані слова / евфемізми» (на вибір щось одне; 1 стор.).

2. Підготувати повідомлення про систему українських календарних обрядових традицій.

3. Підготувати повідомлення «Календарна обрядовість українців: свята зимового (весняного, літнього, осіннього) циклу» (на вибір, ≈ 5-7 стор. тексту).

4. Законспектувати статтю Г. Добролюжі «Власне ім'я як чинник формування національної ідентичності в сучасній Україні».

Питання для самоконтролю:

1. Які різновиди магічної народної лексики ви знаєте?
2. З якою метою і ким використовується магічна народна лексика?
3. *Щоб тобі пір'я в роті поросло!* – це примовка, побажання чи прокльон? Чому?
4. Що таке народний хліборобський календар? З якою метою він створювався?
5. У чому полягає його прикладний характер? Як у сучасному світі послуговуються хліборобським календарем?
6. Яка календарно-обрядова звичаєвість зимового циклу вам відома?
7. Яка календарно-обрядова звичаєвість весняного циклу вам відома?
8. Яка календарно-обрядова звичаєвість літнього циклу вам відома?
9. Яка календарно-обрядова звичаєвість осіннього циклу вам відома?
10. *Десь тут була подоляночка, / Десь тут була молодесенька, / Тут вона впала, / До землі припала...* – хто така *подоляночка*, і до якого часового періоду, на вашу думку, приурочували цю гаївку?
11. Підготуйте повідомлення «Історія мого імені та прізвища».

Тема 15. Етнолінгвістичний аспект дослідження культурних явищ.

Теоретичні питання:

1. Мова в житті етносу. Слово в контексті етнокультури.
2. Особливості дослідження різнопланових одиниць обрядових текстів. Культурна семантика обрядових назв.
3. Слова-міфологеми в етномовній свідомості українців.

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про систему українських родинно-побутових обрядових традицій.

2. Підготувати повідомлення на тему «Родильна обрядовість» / «Весільна обрядовість» / «Поховальна обрядовість» (на вибір, ≈ 5-7 стор. тексту).

Питання для самоконтролю:

1. Що таке родинно-побутова обрядовість? З якою метою вона нинікла?
2. Які родинно-побутові обряди ви знаєте? Які з них спостерігали?
3. Які особливості родильної обрядовості українців?
4. Які особливості весільної обрядовості українців?
5. Які особливості поховальної обрядовості українців?

6. Які нові звичаї та обряди з'являються в українському суспільстві? Яке ваше ставлення до таких новел?

Тема 16. Етнолінгвістичний аспект української фразеології.

Теоретичні питання:

1. Фразеологізми як етнокультурні одиниці.
2. Етимологія фразеологізмів.
3. Етнолінгвістична спрямованість фразеології. Поняття про етнофраземи.
4. Пареміологія як відтворення національно-культурної специфіки мови.

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про одного із сучасних українських фразеологів-етнолінгвістів (В.Скуратівський, М.Сулима, П.Гриценко, В.Жайворонок, В.Ужченко, Н.Хобзей та ін.), проаналізувати наукові роботи етнолінгвістичного спрямування (2-3с.).
2. Підготувати повідомлення про сучасні фразеологічні словники.
3. Підготувати етимологічні розвідки щодо 5 фразеологізмів (вибрати самостійно).
4. Укласти короткий (≈ 10 одиниць) перекладний словник фразеологізмів, напр.: англ. *to have a bee in one's bonnet* (букв.: *мати бджолу в капелюшку*) – укр.: *з мухами в носі; тринди-ринди з маком корж*.
5. Законспектувати статтю О.Стішова «Основні джерела поповнення фразеологічного складу української мови к. ХХ – поч. ХХІ ст.».

Питання для самоконтролю:

1. Чому фразеологізми визначають як етнокультурні одиниці?
2. Які аспекти життя українців характеризують фразеологізми?
3. Які основні словники фразеологізмів визнаєте? У чому їхня відмінність? У чому полягає їхня цінність?
4. Що таке етнофраземи? Які етнофраземи використовують у вашій родині?
5. *У нас є куниця, а у вас красная дівиця...* – у якій обрядовій дії кажуть ці слова, що вони означають?

Тема 17. Мовна й концептуальна картини світу.

Теоретичні питання:

1. Концепт як базове поняття етнолінгвістики. Визначення концепту як одиниці ментального лексикону. Концепт і поняття. Концепт і етнокультура.
2. Загальнокультурні й етнічні концепти.
3. Поняття картини світу. Мовна картина світу. Стійкість мовної картини світу. Концептуальна модель (картина) світу, форми її вираження. Кореляція концептуальної й мовної картин світу.

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про найдавніші міфологічні вірування українського народу (≈ 2-3 стор. тексту).
2. Розповісти 2-3 українські легенди (міфи).
3. Підготувати класифікатор українських міфологічних істот дохристиянської доби (боги, боги народної міфології, богодухи-провісники, родинні опікуни, нечисті сили, злі духи) і дати їм коротку характеристику.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке концепт в етнолінгвістичному аспекті?
2. Які світові етноконцепти визнаєте?
3. Які етнічні етноконцепти визнаєте?
4. Як змінюються концепти у просторі і часі?
5. Якою є культурологічна роль концептів?
6. Що є етноконцептом особисто для вас, вашої родини? Чому?
7. Яку легенду ви можете розповісти про цікаву місцину у вашому селі, місті?
8. Для чого українцям потрібні були Домовик, Цур, Вовкулаки, Відьма?

Тема 18. Етнолінгвістичне картографування явищ традиційної народної духовної культури та його інтерпретація в етнолінгвістичних дослідженнях.

1. Поняття про етнолінгвогеографію.
2. Слов'янські етнолінгвістичні атласи.
3. Методика етнолінгвістичного картографування. Інтерпретація етнолінгвістичних карт в етнолінгвістичних дослідженнях.

Практично виконати:

1. Підготувати повідомлення про один із базових українських етноконцептів:

- А. головні убори (вінок, хустка, очіпок, шапка...);
- Б. чоловічий одяг (сорочка, кожух, пояс...);
- В. жіночий одяг (сорочка, плахта, фартух ...);
- Г. взуття (постоли, черевики, чоботи, чуні ...);
- Ґ. прикраси (намисто, стрічки, персні, сережки ...);
- Д. меблі (мисник, скриня, стіл, лава ...);
- Е. частини будинку (хата, димар, поріг, сволок, піч, покуть ...).

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає етнолінгвогеографія?
2. Хто з українських етнолінгвістів працює у сфері етнолінгвогеографії? Обґрунтуйте свою думку, назвіть наукові праці.
3. Які слов'янські етнолінгвістичні атласи вам відомі? З якою метою вони створюються?
4. У чому полягає складність картографування явищ етнолінгвістичної культури? Яка перспектива автоматичного картографування?

Тема 19. Модульна контрольна робота.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Барилова Г., Глуховцева К. Українська етнолінгвістика: навч. посіб. – Луганськ : Вид.-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2011. – 228 с.
2. Бацевич Ф. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 192 с.
3. Колоїз Ж., Малюга Н., Шарманова Н. Українська пареміологія : навч. посіб. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – 349 с.
4. Коцюба З. Рефлексія побутової свідомості в різномовному проverbs'яльному просторі (від універсального до національного): монографія. – Л.: Укрпол, 2010. – 472 с.
5. Пінчук О., Черв'як П. Нариси з етно- та соціолінгвістики. – К.: Просвіта, 2005. – 152с.
6. Савченко Л. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія. – Сімфероп.: Доля, 2013. – 600с.
7. Снігаренко В. Етнолінгвістика: навч. посібн. – Торецьк, 2019. – 62 с.
8. Шарманова Н. Етнолінгвістика: навч. посібн. – Кривий Ріг: АСТЕРІКС, 2015. – 192с.

ДОДАТКОВА

1. Бартминский Ежи. Яыковой образ мира: очерки по этнолингвистике.– М., 2005. – 528с.
2. Бігусяк М. Лексика традиційних сімейних обрядів у гуцульському говорі // Дис. канд. філол. наук. – Івано-Франківськ, 1997.
3. Бігусяк М. З лексики родильного обряду у гуцульських говірках // Укр. діал. зб. - Кн 3.– К., 1997.– С.293-302.
4. Бігусяк М. Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Л., 2000. – С. 125-148.
5. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998. – 475 с.
6. Богдан С. Мовний етикет села як мовноповедінкова модель (на матеріалі надбузької говірки) // Українські і польські говірки пограниччя. – Люблін – Луцьк, 2001. – С. 127-133.
7. Войтович В. Українська міфологія. – К., 2005. – 664 с.
8. Гаврилюк Н. Картографирование явлений духовной культуры (по материалам родильной обрядности украинцев). – К., 1981. – 279 с.
9. Гаврилюк Н. Традиционная погребальная обрядность Полесья в сравнении с Карпато-Буковинской зоной // Балто-славянские этнокультурные и археологические древности. Погребальный обряд.– М., 1985.–С. 28-30.
10. Гаврилюк Н. Формули-міфи про народження дітей (До ареальної характеристики на українському Поліссі і суміжних територіях) // Проблеми сучасної ареалогії. – К., 1994. – С. 332-339.
11. Голик Р. Від мови до ментальності: проблеми створення словника категорій української досекулярної і традиційної культури // Діалект. студії. 2. Мова і культура. – Л., 2003. – С. 150-154.
12. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
13. Голянич М. Внутрішня форма слова і художній текст. – Коломия, 1997.
14. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських та суміжних з ними говірок.– Ж., 2002.

15. Гриценко П. Етнолінгвістика // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2004, С. 178-179.
16. Гриценко П. Моделювання системи діалектної лексики. – К., 1984. – 227 с.
17. Добролюба Г. Використання принципу етноконцепту для укладання сучасних діалектних фразеологічних словників // Наукові праці К.-П. націон. ун-ту ім. І.Огієнка. – В. 48. – 2019. – С. 114-119.
18. Добролюба Г. Етноконцепт *яйце* в ареальній фразеологічній традиції // Лінгвістика. 2019.–1(40).–С.55-62.
19. Добролюба Г. Красне слово – як золотий ключ. Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій. – Ж.: Волинь, 2003. – 160 с.
20. Добролюба Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. – Ж.: ПП Туловський, 2010. – 404 с.
21. Добролюба Г. Етноконцептний словник постійних народних порівнянь поліських і суміжних говірок. – Житомир: [б.в.], 2020. – 148 с.
<http://libo.lib.zt.ua/jspui/handle/123456789/548>
22. Добролюба Г. Концепт *коза* в українській фразеології: етнолінгвістичний аспект (на матеріалі фразеології Сер.Полісся) // Слобожанська бесіда-13. – Старобільськ, 2020. – С. 84-93.
23. Дроботенко В., Омельченко З. Словник родинної обрядової лексики східностепових українських говірок // Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць. – Вип. 2. – Д., 1996. – С. 264-269.
24. Дроботенко В. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини / Дис. канд. філол. наук. – Донецьк, 2001.
25. Єрмоленко С. Мовно-естетичні знаки української культури: моногр.– К.: ІУМ НАНУ, 2009.– 352с.
26. Жайворонок В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 23–35.
27. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень// Мовознавство – 2001. – № 5.
28. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: нариси. – К.: Довіра, 2007. – 264 с.
29. Конобродська В. Українська етнолінгвістика: на шляху пошуку (Замість передмови) / Етнолінгвістичні студії : зб. наук. праць / За ред. П. Ю. Гриценка. – Т. 1. – Житомир, 2007. – С. 7–19.
30. Конобродська В. Граматичні особливості обрядової номінації та їх культурно-міфологічна зумовленість // Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіон. проблем. – Вип. 13. – Ж., 2005.
31. Конобродська В. Етнолінгвістичний і лінгвістичний аспекти дослідження діалектної лексики // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Мовознавство: Збірник наукових статей. – Чернівці, 2003. – С. 406-410.
32. Конобродська В. Мовні засоби градації вираження понять в обрядовому тексті // Język ukraiński: współczesność – historia. Українська мова: сучасність – історія. – Т. 4. – Lublin, 2003. – С. 171-182.
33. Конобродська В. Опозитивність і антонімія у структурі обрядового тексту // Діалектна лексика: лексикологічний, лексикографічний та лінгвогеографічний аспекти. – Глухів, 2005. – С. 170-179.
34. Конобродська В. Просторова варіантність поліського поховального обряду та його

- номінації // *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim* / Red. Feliks Czyżewski. – Т. 3. – Lublin, 2001. – С. 195-210.
35. Кононенко В. Мова і народна культура // *Мовознавство*. – 2001. – № 3. – С. 62-69.
36. Кононенко В. Символи української мови. – Івано-Франківськ, 1999. – 270 с.
37. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія: навч. посіб. для ВНЗ. – К.: ВШ, 2008. – 327 с.
38. Лозко Г. Етнодержавознавство. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 384 с.
39. Магрицька І. Весільна лексика українських східнословобожанських говірок / Дис. канд. філол. наук. – Запоріжжя, 2000. – 23 с.
40. Магрицька І. Семантична структура і культурна мотивація весільних фразеологізмів у східнословобожанських говірках // *Діалектологічні студії*. 2. Мова і культура. – Л., 2003. – С. 182-193.
41. В. Мокієнко «Українська пареміологія в Європейському контексті» // *Мовознавство*. – 2015. – № 2.
42. Никончук М., Никончук О., Доброльбожа Г., Гримашевич Г. Назви одягу та взуття правобережного Полісся. – Житомир, 1998. – 230 с.
43. Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир, 2001. – 147 с.
44. Поістогова Марина. Із спостережень над східнополіськими фітономенами. Клебання // *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. – Вип. 14. – Житомир, 2005. – С. 167-178.
45. Пономар Л. Західнополіський традиційний одяг в обрядах та віруваннях // *Загароддзе – 2. Матэрыялы навукова-краязнаўчай канферэнцыі “Палессе – скрыжаванне культур і часу”*. – Мінск, 2000. – С. 83-89.
46. Романюк П. Піч у поліському весільному обряді // *Волинь – Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. – Вип. 1. – Житомир, 1997. – С. 40-44.
47. Романюк П. Поліське весілля: обряд і лексика // *Полісся: мова, культура, історія*. – К., 1996. – С. 110-113.
48. Сімович О. Поетична символіка української народної творчості: лінгвістичний аспект. – Л., 1999. – 46 с.
49. Сімович О. До проблеми укладання словника вербальних символів. Матеріали до словника вербальних символів // *Діалектологічні студії*. 2. Мова і культура. – Л., 2003. – С. 261-300.
50. Скицька У. Наші на карті світу. Історії про людей, якими захоплюється світ. – Л., 2018. – 320 с.
51. Тищенко О. Специфіка обрядової та номінативної категоризації етноконцептів прямий / кривий, пустий / повний // *Слов'янський вісник. Серія „Філологічні науки”*. – Вип. 5. – Рівне, 2004. – С. 244-257.
52. Толстая С. Этнолингвистическое изучение Полесья: состояние и перспективы // *Полісся: мова, культура, історія*. – К., 1996. – С. 47-54.
53. Толстая С. Полесский народный календарь. – М., 2005. – 600 с.
54. Толстой Н. О предмете этнолингвистики и её роли в изучении языка и этноса // *Ареальные исследования в языкознании и этнографии. Язык и этнос*. – Л., 1983. – С. 181-190.
55. Толстой Н. Очерки славянского язычества. – М., 2003. – 624 с.
56. Толстой Н. Полесский этнолингвистический атлас // *Структура і розвиток українських*

- говорів на сучасному етапі. XV Республ. Діалект. нарада. – Житомир, 1983. – С. 27-28.
57. Толстой Н.И. Этнокультурное и лингвистическое изучение Полесья (1984-1994) // Славянский и балканский фольклор. Этнолингвистическое изучение Полесья. – М., 1995. – С. 5-20.
58. Толстой Н. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. – М.: Индрик, 1995. – 509 с.
59. Українська мова. Енциклопедія. – К., 2004. – 821 с.
60. Хобзей Н. Між світом та антисвітом: чоловік, що може перемітнутися на вовка // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. – Л., 2000. – С. 179-191.
61. Хобзей Н. Мова як джерело пізнання духовного світу народу (міфологічна лексика в українських говірках карпатського ареалу) // Мовознавство. Допов. і та повід. на IV Міжнар. конгресі українців. – К., 2002. – С. 119-123.
62. Хобзей Н. Гуцульська міфологія. Етнолінгвістичний словник. – Л., 2002. – 216 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Словник етнолінгвістичних термінів. Режим доступу:

<https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/251/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20-%204%20%D0%9E%D0%A1%D0%A2.pdf>

ЗРАЗОК МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

З ОК «СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА»

Теоретична складова:

1. Поняття мовного стандарту, його державотворча і суспільна роль.

Практична складова:

2. Мовна ситуація у моєму місті (селі, родині, колективі).

ЗРАЗОК ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2

З ОК «СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА»

Теоретична складова:

1. Стан сучасної української етнолінгвістики.

Практична складова:

2. Етнолінгвістичні особливості українських народних святкувань (на конкретному прикладі: Колодій (Масниця), Івана Купала, Різдво, Великдень).

ЗРАЗОК ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З ОК «СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА»

- 0. Узаконення на пропозицію А.Авакова і Ю.Мендель варіанту *українська російська мова (юго-восточка українська мова, слобожанська мова і под.)* потрібно для:**

- а. тих, хто не спроможний вивчити державну українську мову;
- б. для читання Пушкіна і Достоевського мовою оригіналу;
- в. для спілкування з російським агресором;
- г. для розвитку української мови;
- г. для процвітання суржику.

- 00. Багатовимірне культурно значуще соціопсихічне утворення в колективній свідомості певної мовної спільноти, яке «розсипане» у змісті лексичних одиниць, корпусі фразеології, пареміологічному фонді, у системі стійних порівнянь, що відбивають образи-еталони, називається:**

- а. значення;
- б. поняття;
- в. концепт;
- г. уявлення;
- г. знання.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО ОК «СОЦІО- ТА ЕТНОЛІНГВІСТИКА»

1. Записати історію свого міста (села).
2. Легенди вашого краю (назви місцин, урочищ, річок, озер).
3. Записати історію свого роду.
4. Мовна ситуація у моєму місті (районному центрі, селі): освіта, торгівля, транспорт, сфера послуг, реклама.
5. Календарна обрядовість у моєму селі.
6. Родинно-побутова обрядовість у моєму селі (моїй родині).

ПІДГОТУВАННЯ ПРОЄКТІВ

Підготовка проєктів передбачає глибокий та докладний аналіз проблеми, яка винесена в заголовок.

Алгоритм підготування:

- Ознайомтеся із вимогами до проєкту-реферату;
- Оберіть тему проєкту;
- Доберіть літературу, в якій розкривається тема проєкту. Під час підбору літератури скористайтесь бібліотечними каталогами, списком основної та додаткової літератури;
- Складіть план проєкту;
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел;
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану проєкту;
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми;
- Оформіть реферат відповідно до вимог;
- Здайте реферат викладачеві в зазначений термін.

ТЕМИ ПРОЄКТІВ

1. Українська соціолінгвістична школа.
2. Американська соціолінгвістична школа.
3. Французька соціолінгвістична школа.
4. Німецька соціолінгвістична школа.
5. Етноконцепт *вода* як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології.
6. Етноконцепт *вогонь* як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології.
7. Етноконцепт *вітер* як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології.
8. Етноконцепт *земля* як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології.
9. Етноконцепт *Всесвіт* як один із основних образів української етнолінгвістики та лінгвокультурології.

ЗАЛІК

Підсумкова оцінка з вивчених модулів (ПОМ) розраховується:

№ модулю	$M_{\%n}$ (відсоткове значення модуля навчальної компоненти)
Модуль 1	$M_{\%1} = (50)$
Модуль 2	$M_{\%1} = (50)$
Сума	100

Оскільки формою підсумкового контролю освітньої компоненти є залік, то залікова оцінка (ЗО) з освітньої компоненти дорівнює підсумковій оцінці з вивчених модулів (ПОМ).

$$ЗО = ПОМ$$

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	3
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	4
РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ	5
СОЦІОЛІНГВІСТИКА	11
ТЕМИ ЛЕКЦІЙ	11
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 1-10	12
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	21
ЕТНОЛІНГВІСТИКА	25
ТЕМИ ЛЕКЦІЙ	26
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ № 11-19	26
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	31
ЗРАЗКИ МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	35
ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ	35
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ	35
ПІДГОТУВАННЯ ПРОЄКТІВ. ТЕМИ ПРОЄКТІВ.....	36